

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Dağıtım: Genel

12 Eylül 2011

Orijinal dili: İngilizce

İnsan Hakları Komitesi

Yüz ikinci oturum

Cenevre, 11-29 Temmuz 2011

Genel görüş No. 34*

Madde 19: Görüş ve ifade özgürlükleri

Genel görüşler

1. Bu genel görüş, 10 sayılı genel görüşün (on dokuzuncu oturum) yerine geçer.
2. Görüş oluşturma ve ifade etme özgürlüğü, kişinin eksiksiz gelişimi için vazgeçilmez koşullardır. Bunlar, her toplum için temel önemdedir.¹ Söz konusu özgürlükler özgür ve demokratik her toplumun temel taşlarıdır. Bu iki özgürlük birbiriyle yakından ilişkili olup, ifade özgürlüğü, görüş oluşturulmasında ve alışverişinde gerekli aracı sağlamaktadır.
3. İfade özgürlüğü, saydamlık ve hesap verebilirlik ilkelerinin yaşama geçirilmesinde gerekli koşuldur; saydamlık ve hesap verebilirlik ise, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından zorunludur.
4. Görüş ve/veya ifade özgürlüğü açısından güvenceler içeren diğer maddeler arasında 17, 18, 25 ve 27'inci maddeler de yer almaktadır. Görüş ve ifade özgürlükleri, geniş bir alana yayılan diğer insan haklarından eksiksiz yararlanılmasının zeminini oluşturur. Örneğin, ifade özgürlüğü, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü ile oy hakkını yaşama geçirmenin ayrılmaz bir parçasıdır.
5. 19'uncu maddenin 1'inci paragrafında geçen özel hükümlerle birlikte görüş ve düşünce ilişkisi dikkate alındığında (18'inci madde), 1'inci paragrafta çekince konulması, Sözleşme'nin hedefi ve maksadı ile bağdaşmaz.² Dahası, görüş özgürlüğü Sözleşme'nin 4'üncü maddesinde yer alan hükümler uyarınca çekince konulamayacak

* **İHOP'un notu:** Bu genel yorumun gayri resmi çevirisi İnsan Hakları Ortak Platformu için Metin Çulhaoğlu tarafından yapılmıştır.

¹ Benhadj v. Cezayir, No. 1173/2003; Tae-Hoon Park v. Kore Cumhuriyeti, No. 628/1995.

² Bakınız, Sözleşmenin veya Sözleşmenin isteğe bağlı Protokollerinin onaylanması veya kabulü sırasında konulan çekincelerle veya Sözleşme'nin 41. Maddesi çerçevesinde yapılacak beyanlarla ilgili genel görüş No. 24.

haklar arasında yer almamakla birlikte, şu ibarenin dikkate alınması gerekmektedir: “Sözleşme’nin 4’üncü maddesinin 2’inci paragrafında sıralanmayan hükümler arasında, Komite’nin görüşüne göre 4’üncü maddeye göre hukuken geçerli çekince konulması mümkün olmayan unsurlar da bulunmaktadır.”³ Olağanüstü durumlarda bundan feragat edilmesi hiçbir zaman gerekli olamayacağından, görüş özgürlüğü bu unsurlar arasındadır.⁴

6. İfade özgürlüğünün Sözleşme’de yer alan diğer haklarla ilişkisi dikkate alındığında, 19’uncu maddenin 2’inci paragrafında yer alan belirli unsurlara konulan çekinceler kabul edilebilir olsa bile, 2’inci paragrafta belirtilen haklara genel çekince konulması Sözleşme’nin hedefi ve maksadı ile bağdaşmaz.⁵
7. Görüş ve ifade özgürlüklerine saygı yükümlülüğü bir bütün olarak her taraf Devlet için bağlayıcıdır. Devletin tüm organları (yürütme, yasama ve yargı) ve diğer tüm kamusal veya yönetsel yetkililer, ulusal, bölgesel veya yerel hangi düzeyde olurlarsa olsunlar taraf Devletin sorumluluğunu paylaşma durumundadırlar⁶. Bu sorumluluk, yarı-devlet niteliğindeki birimlerin fiilleri söz konusu olduğunda taraf Devletin de üzerine düşebilir⁷. Yükümlülük, ayrıca, taraf Devletlerin, Sözleşme’de yer alan haklar bu kişilere veya birimlere uygulanabilir olduğu ölçüde, özel kişilerin veya birimlerin görüş ve ifade özgürlüklerinin kullanılmasını engelleyebilecek fiillerine karşı kişilerin korunmasını sağlamalarını da öngörür⁸.
8. Taraf Devletlerden, Sözleşme’nin getirdiği genel hukuksal yükümlülükle ilgili olarak Komite tarafından gösterilen yola uygun biçimde, Sözleşme’nin 19’uncu maddesinde yer alan haklara iç hukukta da geçerlilik kazandırmaları istenmektedir. Burada hatırlatılır ki, taraf Devletler 40’üncü madde çerçevesinde sunulan raporlar doğrultusunda Komite’ye ilgili iç hukuk kurallarını, idari uygulamaları ve yargı kararlarını, ayrıca ilgili siyasal düzeyi ve 19’uncu madde ile korunan haklarla ilgili diğer sektör uygulamalarını bu genel görüşte ele alınan konular çerçevesinde bildirmek durumundadırlar. Taraf Devletler verecekleri bilgilere, söz konusu hakların ihlali durumunda mevcut telafi ve tazminat yollarını da dâhil etmelidirler.

Görüş özgürlüğü

9. 19’uncu maddenin 1’inci paragrafı herhangi bir müdahale olmaksızın görüş oluşturma hakkının korunmasını öngörür. Bu, Sözleşme’nin herhangi bir istisna veya kısıtlama kabul etmediği bir haktır. Görüş özgürlüğü, kişinin istediği zaman herhangi bir nedenle görüşünü değiştirebilme özgürlüğünü de içerir. Hiç kimse, gerçek, algılanan veya varsayılan görüşleri nedeniyle Sözleşme’de tanınan herhangi bir haktan yoksun bırakılamaz. Siyasal, bilimsel, tarihsel, ahlaki veya dinsel nitelikte, her tür görüş

³ Genel görüş No. 29, parag. 13.

⁴ Genel görüş No. 29, parag. 11.

⁵ Bakınız, Sözleşmenin veya Sözleşmenin isteğe bağlı Protokollerinin onaylanması veya kabulü sırasında konulan çekincelerle veya Sözleşme’nin 41. Maddesi çerçevesinde yapılacak beyanlarla ilgili genel görüş No. 24.

⁶ Genel görüş No. 31, parag. 4.

⁷ Hertzberg vd. v. Finlandiya, No. 61/1979.

⁸ Genel görüş No. 31, parag. 8; Gauthier v. Kanada, No. 633/1995.

koruma altındadır. Belirli bir görüşte olmanın suç sayılması paragraf 1 ile bağdaşmaz⁹. Benimsedikleri görüşler nedeniyle bir kişinin gözaltına alınma, tutuklanma, yargılanma veya hapsedilme dâhil olmak üzere tacize, sindirmeye veya damgalanmaya maruz bırakılması, 19'uncu maddenin 1'inci paragrafının ihlali anlamını taşır¹⁰.

10. Bir görüşü kabul etmeye veya reddetmeye yönelik her tür zorlayıcı girişim yasaktır¹¹. Kişinin görüşünü ifade etme özgürlüğü zorunlu olarak görüşünü ifade etmeme özgürlüğünü de içerir.

İfade özgürlüğü

11. 2'inci paragraf taraf Devletlerin, sınır tanımaksızın her tür bilgi ve fikri araştırma, edinme ve içselleştirme dâhil olmak üzere ifade özgürlüğü hakkını güvence altına almalarını öngörür. Bu hak, 19'uncu maddenin 3'üncü paragrafı ile 20'inci maddede yer alan hükümlere tabi olmak üzere, başkalarına aktarılacak her tür fikir ve görüşle ilgili iletişimi ve bunları ifade etmeyi içerir¹². Siyasal söylemler¹³, kişinin kendisi¹⁴ ve kamu meseleleri konusundaki görüşleri¹⁵, siyasal kampanyalar¹⁶, insan hakları tartışmaları¹⁷, habercilik¹⁸, kültürel ve sanatsal dışa vurum¹⁹, öğretim²⁰ ve dinsel söylem²¹, bu kapsamda yer alır. Ticari amaçlı reklamcılık da bu kapsamda ele alınabilir. Paragraf 2, aşırı saldırgan sayılabilecek ifadeleri²²de kapsamına alır; ancak bu mahiyetteki ifadeler, 19'uncu maddenin 3'üncü paragrafı ve 20'inci madde hükümlerine uygun olarak sınırlandırılabilir.

İfade özgürlüğü

12. Paragraf 2 her tür ifadeyi ve bunların yaygınlaştırılabileceği araçları koruma altına almaktadır. Bunların arasında, sözel, yazılı ve işaret dili ile birlikte görüntü ve sanat eserleri gibi sözel olmayan ifade biçimleri de yer almaktadır²³. İfade araçları ise kitaplar, gazeteler²⁴, broşürler²⁵, afişler, pankartlar²⁶, giysiler ve hukuksal

⁹ Faurisson v. Fransa, No. 550/93.

¹⁰ Mpaka-Nsusu v. Zaire, No. 157/1983; Primo Jose Essono Mika Miha v. Ekvator Ginesi, No. 414/1990.

¹¹ Yong-Joo Kang v. Kore Cumhuriyeti, No. 878/1999.

¹² Ballantyne v. Kanada, Nos. 359/1989 ve 385/1989.

¹³ Primo Jose Essono Mika Miha v. Ekvator Ginesi, No. 414/1990.

¹⁴ Fernando v. Sri Lanka, No. 1189/2003.

¹⁵ Coleman v. Avustralya, No. 1157/2003.

¹⁶ Japonya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/JPN/CO/5).

¹⁷ Velichkin v. Belarus, No. 1022/2001.

¹⁸ Mavlonov vd. v. Özbekistan, No. 1334/2004.

¹⁹ Hak-Chul Sin v. Kore Cumhuriyeti, No. 926/2000.

²⁰ Ross v. Kanada, No. 736/97.

²¹ A.g.e.

²² Ross v. Kanada, No. 736/97.

²³ Hak-Chul Sin v. Kore Cumhuriyeti, No. 926/2000.

²⁴ Zundel v. Kanada, No. 1341/2005

belgelerdir²⁷. Görsel-işitsel, elektronik ve internet temelli ifade biçimleri de bu kapsamdadır.

İfade özgürlüğü ve medya

13. Özgür, sansürsüz ve engelsiz basın ve diğer iletişim araçları, herhangi bir toplumda görüş ve ifade özgürlüğünün ve Sözleşme’de yer alan diğer hakların güvence altına alınması açısından vazgeçilmezdir. Bu, demokratik bir toplumun köşe taşlarından biridir²⁸. Sözleşme, medyanın kendi işlevini yerine getirmesini sağlayacak bilgileri edinme hakkını kapsar²⁹. Kamuyu ilgilendiren ve siyasi konulardaki bilgi ve fikirlerin yurttaşlar, adaylar ve seçilmiş temsilciler arasında serbest dolaşımı esastır. Bu da, sansür ve sınırlama olmaksızın kamuyu ilgilendiren konularda görüş bildirebilen ve böylelikle kamuoyunu bilgilendiren hür basın ve diğer iletişim araçları anlamına gelir³⁰. Kamunun aynı zamanda medya ürünlerini edinmeye yönelik iletişim-yazışma hakkı vardır³¹.
14. Etnik ve dilsel azınlıklar dâhil olmak üzere medya kullanıcılarının haklarını koruma, geniş kaynaklardan bilgi ve görüş edinilmesini sağlama açısından taraf Devletler, medyanın bağımsızlığına ve çeşitliliğine özel özen göstermelidirler.
15. Taraf Devletler, enformasyon ve iletişim teknolojilerinde sağlanan internet ve mobil enformasyon yaygınlaştırma sistemleri gibi gelişmelerin tüm dünyada iletişim sistemlerini önemli ölçüde değiştirdiğini dikkate almalıdırlar. Günümüzde, fikir ve görüş alışverişi açısından geleneksel kitle iletişim araçlarına bağımlılık durumunda olmayan küresel bir ağ mevcuttur. Taraf Devletler, bu yeni araçların bağımsızlığını ve kişilerin bu araçlara erişimini geliştirmek için gerekli bütün adımları atmalıdırlar.
16. Taraf Devletler, kamusal yayın hizmetlerinin bağımsız şekilde çalışmasını sağlamalıdırlar³². Taraf Devletler bu bakımdan söz konusu hizmetlerin bağımsızlığını ve yayın özgürlüğünü güvence altına almalıdırlar. Bu hizmetlerin finansmanı, bağımsızlığı zedeleyecek şekilde olmamalıdır.
17. Medya ile ilgili konular, bu genel görüşün ifade özgürlüğüne getiren sınırlamalarla ilgili bölümünde daha geniş ele alınmaktadır.

Bilgiye erişim hakkı

18. Madde 19, paragraf 2, kamu organlarının sahip oldukları bilgilere erişim hakkını öngörür. Bu tür bilgiler, hangi şekilde saklanmış olurlarsa olsunlar herhangi bir kamu organının tuttuğu kayıtları, bunun kaynaklarını ve meydana getiriliş tarihini de içerir. “Kamu organları” bu Genel Görüşün 7’inci paragrafında belirtilmiştir. Kamu kuruluşlarının tanımı, kamusal işlev görmeleri halinde diğer birimleri de kapsayabilir.

²⁵ Shchetoko vd. v. Belarus, No. 1009/2001.

²⁶ Kivenmaa v. Finlandiya, No. 412/1990.

²⁷ Fernando v. Sri Lanka, No. 1189/2003.

²⁸ Marques de Morais v. Angola, No. 1128/2002.

²⁹ Gauthier v. Kanada, No. 633/95.

³⁰ Bakınız, 25. Madde ile ilgili genel görüş No. 25 (Kamusal işlere katılma ve oy hakkı).

³¹ Mavlonov vd. v. Özbekistan, No. 1334/2004.

³² Moldova ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/75/MDA).

Daha önce de belirtildiği gibi ve Sözleşme'nin 25'inci maddesiyle birlikte alındığında, bilgiye erişim hakkı, medyanın kamusal işlerle ilgili bilgilere erişim hakkıyla³³ birlikte genel olarak kamunun medya ürünlerine erişim hakkını da içerir³⁴. Bilgiye erişim hakkıyla ilgili hususlar Sözleşme'nin başka bölümlerinde ele alınmaktadır. Komite'nin, Sözleşme'nin 17'inci maddesiyle ilgili 16 sayılı genel görüşünde de gözlendiği gibi, herkesin, otomatik veri dosyalarında kişisel bilgi saklanıp saklanmadığını, saklanıyorsa hangi amaçlarla saklandığını anlaşılabilir biçimde öğrenme hakkı vardır. Herkes, hangi kamu yetkililerinin veya özel kişilerin veya organların kendi dosyalarını kontrol ettiklerini öğrenme hakkına sahiptir. Bu tür dosyaların yanlış kişisel bilgiler içermeleri veya yasalara aykırı olarak oluşturulup işlenmiş olmaları halinde herkesin kendi kayıtlarında düzeltme talep etme hakkı vardır. Sözleşme'nin 10'uncu maddesine göre bir mahkûm kendi tıbbi belgelerine erişim hakkını kaybetmez.³⁵ Komite, 14'üncü madde ile ilgili 32 sayılı genel görüşünde, herhangi bir suçla itham altında olanların ellerindeki bilgilerle ilgili çeşitli hakları belirlemiştir.³⁶ Madde 2'nin hükümlerine göre, kişilere genel olarak Sözleşme hakları konusunda bilgi verilmelidir.³⁷ Madde 27'ye göre, herhangi bir taraf Devletin, belirli bir azınlık grubun yaşam tarzını ve kültürünü önemli ölçüde değiştirebilecek bir kararı, bu karardan etkilenecek topluluklarla bilgi paylaşımı ve görüş alışverişi süreci sonucunda alınmalıdır.³⁸

19. Taraf Devletler, bilgiye erişim hakkını fiilen yaşama geçirmek için, kamuoyunu ilgilendirecek Hükümet bilgilerini önceden kamusal alana aktarmalıdır. Taraf Devletler bu tür bilgilere kolay, anında, etkili ve pratik erişim sağlamak üzere her tür çabayı göstermelidirler. Taraf Devletler, örneğin bilgi edinme özgürlüğü yasası gibi araçlarla, insanların bilgiye erişebilmelerini sağlayacak gerekli prosedürleri yaşama geçirmelidirler.³⁹ Söz konusu prosedürler, Sözleşme hükümlerine uygun net kurallar ışığında, bilgi taleplerinin zamanında işleme konulmasını sağlamalıdır. Bu tür taleplerden alınacak ücretler, bilgiye erişimin önünde engel oluşturacak düzeyde olmamalıdır. Yetkililer, bilgiye erişim talebinin reddi halinde bunun gerekçelerini de açıklamalıdır. Bilgiye erişim taleplerinin reddine ve taleplerin yanıtsız bırakılmasına karşı itiraz edilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

İfade özgürlüğü ve siyasal haklar

20. Komite, kamusal işlere katılım ve oy hakkı ile ilgili 22 sayılı genel görüşünde, kamusal işlerin yürütülmesi ve oy hakkının etkili biçimde kullanılması açısından ifade özgürlüğünün taşıdığı önem üzerinde durmuştur. Kamusal ve siyasal konularla ilgili olarak yurttaşlar, adaylar ve seçilmiş temsilciler arasında serbestçe iletişim ve bilgi alışverişi temel önemdedir. Bu da halkı ilgilendiren konularda herhangi bir sansür ve baskı olmadan yorum yapabilecek, kamuoyunu bilgilendirebilecek hür bir basın ve

³³ Gauthier v. Kanada, No. 633/95.

³⁴ Mavlonov vd. v. Özbekistan, No. 1334/2004.

³⁵ Zheludkova v. Ukrayna, No. 726/1996.

³⁶ Genel görüş No. 32, parag. 33.

³⁷ Sözleşme'ye taraf devletlere getirilen genel hukuksal yükümlülükle ilgili genel görüş No. 31.

³⁸ Poma Poma v. Peru, No. 1457/2006.

³⁹ Azerbaycan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/79/Add.38 (1994)).

diğer medyayı öngörür.⁴⁰ Taraf Devletlerin dikkati, ifade özgürlüğünün bu bağlamda korunması ve geliştirilmesiyle ilgili olarak 25 sayılı genel görüşte yer alan yol gösterici ilkelere çekilir.

Madde 19 (3)'ün uygulanması

21. 3'üncü paragraf, ifade özgürlüğü hakkının kullanılmasının, beraberinde özel görev ve sorumluluklar da getirdiğini açık biçimde ifade eder. Bu doğrultuda, hakkın kullanılmasına ilişkin olarak iki alanda sınırlama kabul edilir bulunmaktadır. Bunlar, ya başkalarının hakları ve itibarlarına gösterilmesi gereken saygıyla ya da ulusal güvenliğin veya kamu düzeninin, halk sağlığının ve ahlakın korunmasıyla ilgilidir. Bununla birlikte, herhangi bir taraf Devlet ifade özgürlüğünden yararlanılmasına sınırlama getirdiğinde, bu sınırlamaların hakkın kendisini tehlikeye düşürmemesi gerekir. Bu bağlamda Komite, hakla sınırlama, normla istisna arasındaki ilişkinin tersine çevrilmemesi gerektiğini hatırlatır.⁴¹ Komite, ayrıca Sözleşme'nin 5'inci maddesinin 1'inci paragrafında yer alan hükümlere de dikkat çeker. Buna göre, "bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir Devlete, gruba veya kişiye, burada tanınmış olan hakların ve özgürlüklerin tahrip edilmesini amaçlayan herhangi bir faaliyete girişme veya bir eylemde bulunma veya bu Sözleşme'de öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlandırma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz."
22. 3'üncü paragraf birtakım özel koşullar tarif etmekte ve kısıtlamaların ancak bu koşulların varlığıyla kabul edilebileceğini belirtmektedir: Kısıtlamalar "hukuksallık" taşınmalı; yalnızca 3'üncü paragrafın (a) ve (b) alt paragraflarında belirtilen durumlardan birinin vaki olması halinde getirilmeli ve belirlenmiş kesin gereklilik ve orantısallık testlerinden geçmelidir.⁴² Bunlar, Sözleşme ile korunan diğer haklara getirilecek kısıtlamalar için bir gerekçe olabilese bile, 3'üncü paragrafta belirtilmemiş gerekçelerle ifade özgürlüğüne kısıtlama getirilemez. Kısıtlamalar, yalnızca belirtilen amaçlar doğrultusunda uygulanmalı, üzerine inşa edildikleri özel gereklilikle doğrudan ilişkili olmalıdır.⁴³
23. Taraf Devletler, ifade özgürlüklerini kullananların susturulmalarına yönelik saldırılara karşı koruma sağlayıcı etkili önlemler almalıdırlar. Paragraf 3, hiçbir durumda, çok partili demokrasinin, demokratik ilkelerin ve insan hakları savunusunun baskı altına alınması için bahane oluşturamaz.⁴⁴ Ayrıca, hangi koşullarda olursa olsun, bir kişiye ifade özgürlüğünden yararlandığı için yöneltilen keyfi tutuklama, işkence, ölüm tehdidi, öldürme gibi eylem ve saldırılar 19'uncu madde ile bağdaştırılamaz.⁴⁵ Gazeteciler faaliyetleri nedeniyle bu tür tehdit, sindirme ve saldırı eylemlerine sıkça maruz kalmaktadırlar.⁴⁶ İnsan haklarının durumu ile ilgili bilgi toplayıp analiz edenlerle, yargıçlar ve avukatlar dâhil insan haklarıyla ilgili raporlar yayınlayan kişiler

⁴⁰ Bakınız, Sözleşme'nin 25. Maddesi ile ilgili genel görüş No. 25.

⁴¹ Bakınız genel görüş No. 27.

⁴² Velichkin v. Belarus, No. 1022/2001.

⁴³ Bakınız genel görüş No. 22.

⁴⁴ Mukong v. Kamerun, No. 458/91.

⁴⁵ Njaru v. Kamerun, No. 1353/2005.

⁴⁶ Bakınız, örneğin Cezayir ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/DZA/CO/3); Kosta Rika ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/CRI/CO/5); Sudan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/SDN/CO/3).

de benzer bir durumdadır⁴⁷. Bu tür saldırılar gecikmeksizin titizlikle soruşturulmalı, failleri yargı önüne çıkarılmalı⁴⁸, mağdurlara, ölüm hallerinde ise temsilcilerine gerekli tazminat verilmelidir⁴⁹.

24. Kısıtlamaların yasal dayanağı olmalıdır. Yasalarda parlamenter ayrıcalıklarla⁵⁰ ve mahkemeye itaatsizlik durumlarıyla ilgili düzenlemeler olabilir⁵¹. İfade özgürlüğünün herhangi bir biçimde kısıtlanması insan haklarına yönelik ciddi bir sınırlama anlamına geleceğinden, böyle bir sınırlamanın geleneklerde, dini inançta veya benzer adet hukukunda yer alması Sözleşme ile bağdaşmaz⁵².
25. Paragraf 3'ün amaçları açısından bir normun "hukuk" olarak nitelenebilmesi için, bir kişinin kendi davranışlarını buna göre düzenleyebileceği kesinliği taşınmalı⁵³ ve kamuoyu tarafından bilinir duruma getirilmelidir. Hiçbir yasa, uygulama ile görevli olanlara ifade özgürlüğünün kısıtlanması konusunda sınırsız takdir hakkı tanıyamaz⁵⁴. Yasalar, uygulama görevinde olanlara, hangi tür ifade biçimlerine kısıtlama getirilebileceğini, hangilerine ise getirilemeyeceğini belirlemelerinde yeterli yol göstericiliği sağlamalıdır.
26. Paragraf 24'te atıfta bulunulan yasalar dâhil olmak üzere 19'uncu maddenin 2'inci paragrafında sıralanan haklara kısıtlama getiren yasalar yalnızca Sözleşme'nin 19'uncu maddesinin 3'üncü paragrafında yer alan katı gerekliliklere uymakla kalmamalı, ayrıca kendileri de Sözleşme'nin hükümleri, amaçları ve hedefleri ile uyumluluk taşınmalıdır.⁵⁵ Yasalar Sözleşme'nin ayrımcılık karşıtı hükümlerini ihlal etmemelidir. Yasalar, örneğin fiziksel cezalar gibi, Sözleşme ile bağdaşmayan cezalar öngörmemelidir.⁵⁶
27. İfade özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların hukuksal temelini ortaya konulması, taraf Devlete düşer.⁵⁷ Belirli bir taraf Devlete ilişkin olarak Komite'nin belirli bir kısıtlamanın yasa gereği olup olmadığını değerlendireceği durumlarda, ilgili taraf Devlet bu yasanın ayrıntılarını ve yasa kapsamındaki fiillerin mahiyetini belirtmek durumundadır.⁵⁸
28. Paragraf 3'te kısıtlama için sıralanan meşru zeminlerden ilki, başkalarının hakları ve saygınlıkları ile ilgilidir. Burada geçen "haklar", Sözleşme'de tanınan içeriğiyle ve daha

⁴⁷ Njaru v. Kamerun, No. 1353/2005; Nikaragua ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/NIC/CO/3); Tunus ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/TUN/CO/5); Suriye ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/84/SYR); Kolombiya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/80/COL).

⁴⁸ A.g.e. ve Gürcistan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/GEO/CO/3).

⁴⁹ Guyana ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/79/Add.121v).

⁵⁰ Gauthier v. Kanada, No. 633/95.

⁵¹ Dissanayake v. Sri Lanka, No. 1373/2005.

⁵² Bakınız genel görüş No. 32.

⁵³ Leonardus J.M. de Groot v. Hollanda, No. 578/1994.

⁵⁴ Bakınız genel görüş No. 27.

⁵⁵ Toonen v. Avustralya, No. 488/1992.

⁵⁶ Genel görüş No. 20.

⁵⁷ Korneenko vd. v. Belarus, No. 1553/2007.

⁵⁸ Monja Jaona v. Madagaskar, No. 132/1982.

genel olarak uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki insan haklarını içerir. Örneğin, 25'inci madde uyarınca oy verme hakkını, ayrıca 17'inci maddedeki hakları koruma açısından ifade özgürlüğünün kısıtlanması meşru olabilir (bakınız, parag. 37).⁵⁹ Bu kısıtlamalar titiz biçimde getirilmelidir: Seçmenleri sindirme veya zorlama içeren ifadelerden korumak meşru sayılabilecekken, bu tür kısıtlamalar siyasal tartışmaları, örneğin seçimleri boykot veya oy vermenin zorunlu tutulmaması çağrısını engellememelidir.⁶⁰ "Başkalari" ifadesi ise kişi veya bir topluluğun üyeleri olarak başka kişilerle ilgilidir.⁶¹ Dolayısıyla, bu ifade örneğin bir topluluğun dinsel inancı⁶² veya etnik kökeni⁶³ ile tanımlanan üyeleri bağlamında yorumlanabilir.

29. Kısıtlama için ikinci meşru zemin, ulusal güvenliğin, kamu düzeninin veya halk sağlığı ve ahlakın korunmasıdır.
30. Taraf Devletler, vatana ihanet yasalarının⁶⁴ ve ulusal güvenlikle ilgili diğer hükümlerin, bunlar ister resmi sırlarla ister isyana tahrikle ilgili olsunlar, 3'üncü paragrafın esnetilemeyecek gerekliliklerine uygun olarak hazırlanmasına ve uygulanmasına azami dikkati göstermelidirler. Örneğin, kamuoyu ilgisinin meşru sayılacağı, ulusal güvenlik açısından sakıncasız bilgileri kamuoyundan gizleme ya da gazetecileri, araştırmacıları, çevre eylemcilerini, insan hakları savunucularını veya başkalarını bu bilgileri yaydıkları için kovuşturma amacıyla bu tür yasalara başvurulması 3'üncü paragrafla bağdaşmaz.⁶⁵ Ayrıca, bu tür yasaların kapsamına ticari sektöre, bankacılığa ve bilimsel gelişmelere ilişkin bilgilerin de dâhil edilmesi genel olarak uygun değildir.⁶⁶ Komite, örneklerden birinde, genel grev çağrısı dâhil olmak üzere işçi-işveren anlaşmazlığında belirli bir kesime destek veren açıklamada bulunulması üzerine getirilen kısıtlamanın ulusal güvenlik gerekçesiyle mazur görülemeyeceğini belirlemiştir.⁶⁷
31. Kamu düzeninin sağlanması açısından, kimi durumlarda örneğin belirli bir kamusal mekânda halka hitaben yapılacak konuşmalara düzenleme getirilmesine izin verilebilir⁶⁸. İfade biçimleriyle ilgili mahkemeye itaatsizlik işlemlerinde kamu düzeni ölçütüne başvurulabilir. Paragraf 3'e uygunluk açısından bu tür hukuksal işlemlerin ve verilen cezaların, mahkemenin duruşmaları belirli bir düzen içerisinde sürdürmesi açısından gerekli olduğunun gösterilmesi gerekir.⁶⁹ Ancak bu tür işlemler hiçbir şekilde savunma hakkının meşru biçimde kullanılmasını kısıtlayıcı mahiyette olamaz.

⁵⁹ Svetik v. Belarus, No. 927/2000.

⁶⁰ A.g.e.

⁶¹ Ross v. Kanada, No. 736/97.

⁶² Faurisson v. Fransa, 550/93; Avusturya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/AUT/CO/4).

⁶³ Slovakya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/78/SVK); İsrail ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/78/ISR).

⁶⁴ Hong Kong ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/HKG/CO/2).

⁶⁵ Rusya Federasyonu ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/RUS).

⁶⁶ Özbekistan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/71/UZB).

⁶⁷ Jong-Kyu Sohn v. Kore Cumhuriyeti, No. 518/1992.

⁶⁸ Coleman v. Avustralya, No. 1157/2003.

⁶⁹ Dissanayake v. Sri Lanka, No. 1373/2005.

32. Komite 22 sayılı genel görüşünde şöyle demektedir: “Ahlak kavramı çok sayıda sosyal, felsefi ve dinsel gelenekten türer; dolayısıyla, ahlakı koruma adına getirilecek kısıtlamalar yalnızca tek bir geleneğe dayandırılmamalıdır.” Bu yöndeki herhangi bir kısıtlama, insan haklarının evrenselliği ve ayırım gözetmeme ilkesi ışığında ele alınmalıdır.
33. Kısıtlamalar meşru bir amaç açısından “gerekli” olmalıdır. Dolayısıyla, sözgelimi, belirli bir topluluğun dilini koruma adına belirli bir dilde ticari reklam yapılmasının yasaklanması, eğer bu koruma ifade özgürlüğünü kısıtlamayacak başka yollardan da sağlanabiliyorsa, gereklilik testini ihlal etmiş olur⁷⁰. Diğer yanda Komite, belirli bir dinsel topluluğa karşı düşmanlık ifade eden materyaller yayınlayan bir öğretmeni okul bölgesinde bu inancı benimseyen çocukların hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla ders veremeyeceği bir konuma getiren taraf Devletin gereklilik testinden geçtiğini belirlemiştir⁷¹.
34. Kısıtlamaların kapsamı aşırı geniş tutulmamalıdır. Komite 27 sayılı genel görüşünde şu hususları dile getirmiştir: “Kısıtlayıcı önlemler orantılılık ilkesine uymalıdır; koruyuculuk işlevinin yerine getirilmesi açısından uygun olmalıdır; bu işlevin yerine getirilmesindeki araçlar arasında en az müdahaleci olanı bulunmalıdır; korunması gereken çıkarla orantılı olmalıdır... Orantılılık ilkesine, yalnızca kısıtlamalara çerçeve oluşturan yasa tarafından değil yasayı uygulayan idari ve yargısal yetkililer tarafından da saygı gösterilmelidir”⁷². Orantılılık ilkesi, yaygınlaştırma araçları kadar gündemdeki ifade biçimini de dikkate almalıdır. Örneğin, Sözleşme’nin herhangi bir baskı olmaksızın yapılan ifadeye biçtiği değer, demokratik bir toplumda kamusal ve siyasal alanların önde gelen kişileri söz konusu olduğunda özellikle yüksektir.⁷³
35. Bir taraf Devlet ifade özgürlüğünün kısıtlanması için meşru zemin gerekçesine başvurduğunda, tehdidin tam olarak mahiyetini somut ve özel olarak göstermeli, başvuru somut önlemin gerekliliğini ve orantısallığını ortaya koymalı, bunları yaparken de özellikle ifade ile tehdit arasında doğrudan bağlantı kurmalıdır.⁷⁴
36. Komite, belirli bir durumda, ifade özgürlüğünün kısıtlanmasını gerektirecek koşulların olup olmadığının değerlendirilmesini kendisi için saklı tutar.⁷⁵ Komite bu konuyla ilişkili olarak hatırlatır ki, bu serbestliğin kapsamı bir “değerlendirme marjinine” atıfla değerlendirilmemelidir⁷⁶ ve Komite’nin bu işlevini yerine getirebilmesi için, ilgili taraf Devlet, verili herhangi bir durumda, 3’üncü paragrafta yer alıp ifade özgürlüğünü kısıtlamayı zorunlu kılan zeminlere yönelik tehdidin tam mahiyetini somut biçimde göstermelidir⁷⁷.

⁷⁰ Ballantyne vd. v. Kanada, No. 359, 385/89.

⁷¹ Ross v. Kanada, No. 736/97.

⁷² Genel görüş No. 27, parag. 14. Bakınız, ayrıca Marques de Morais v. Angola, No. 1128/2002; Coleman v. Avustralya, No. 1157/2003.

⁷³ Bodrozic v. Sırbistan ve Karadağ, No. 1180/2003.

⁷⁴ Shin v. Kore Cumhuriyeti, No. 926/2000.

⁷⁵ Sohn v. Kore Cumhuriyeti, No. 518/1992.

⁷⁶ Ilmari Lansman, vd. v. Finlandiya, No. 511/1992.

⁷⁷ Sohn v. Kore Cumhuriyeti, No. 518/92; Shin v. Kore Cumhuriyeti, No. 926/2000.

Belirli alanlardaki ifade özgürlüğü kısıtlamalarının sınırlayıcı kapsamı

37. Siyasal söyleme getirilip Komite'yi kaygılandıran kısıtlamalar arasında, kapı kapı dolaşarak siyasal çalışma yapılmasının yasaklanması⁷⁸, seçim kampanyaları sırasında dağıtılabilecek yazılı materyallerin içeriğine ve sayısına getirilen sınırlamalar⁷⁹, seçim dönemlerinde yerel ve uluslararası medya dâhil olmak üzere siyasal yorum kaynaklarına erişimin engellenmesi⁸⁰ ve muhalefetteki partilerle siyasetçilerin medyaya erişimlerinin sınırlandırılması⁸¹ yer almaktadır. Oysa her kısıtlama paragraf 3'e uygun olmak zorundadır. Örneğin, bir taraf Devletin, seçim sürecinin dış etkilerden korunmasını sağlamak amacıyla seçimin hemen öncesindeki seçmen eğilimi yoklamalarına sınırlama getirmesi meşru sayılabilir⁸².
38. Siyasal söylemin içeriğiyle ilgili olarak daha önce 13 ve 20'inci paragraflarda belirtildiği gibi, Komite, siyasal alandaki ve kamu kurumlarındaki tanınmış kişilerle ilgili kamuya açık tartışmalarda Sözleşme'nin tanıdığı sınırsız ifade serbestliğine özel değer verdiğini tespit etmiştir⁸³. Dolayısıyla, ifade biçimlerinin tanınmış bir kişiye hakaret edici sayılması, kendi başına, bu konumdaki kişiler Sözleşme hükümlerinden yararlanacak durumda olmalarına karşın, ceza gerektirici bir neden sayılamaz⁸⁴. Dahası, devlet ve hükümet başkanları gibi en üst siyasal konumda bulunanlar dâhil olmak üzere kamuda tanınan herkesin meşru olarak eleştiriye ve siyasal muhalefete tabi olması gerekir⁸⁵. Dolayısıyla, Komite, bu tür konularda getirilen *lese majeste*⁸⁶, *desacado*⁸⁷, yetkili makama saygısızlık⁸⁸, bayrak ve sembollere saygısızlık, devlet başkanına hakaret⁸⁹ ve kamu görevlilerinin onurunun korunması⁹⁰ gibi yasal düzenlemeler konusundaki kaygılarını dile getirirken, yasaların salt eleştiriye konu olan kişilerin kimlikleri nedeniyle daha ağır cezalar içermemesi gerektiğini belirtir. Taraf Devletler ayrıca ordu veya idare gibi kurumların eleştirilmesine de yasak getirmemelidir⁹¹.

⁷⁸ Japonya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/JPN/CO/5).

⁷⁹ A.g.e.

⁸⁰ Tunus ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/TUN/CO/5).

⁸¹ Togo ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/76/TGO); Moldova ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/75/MDA).

⁸² Jung-Cheol Kim v. Kore Cumhuriyeti, No. 968/2001.

⁸³ Bodrozic v. Sırbistan ve Karadağ, No. 1180/2003.

⁸⁴ A.g.e.

⁸⁵ Marques de Morais v. Angola, No. 1128/2002.

⁸⁶ Aduayom vd. v. Togo, Nos. 422-424/1990.

⁸⁷ Dominik Cumhuriyeti ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/71/DOM).

⁸⁸ Honduras ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/HND/CO/1).

⁸⁹ Zambia ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/ZMB/CO/3).

⁹⁰ Kosta Rika ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/CRI/CO/5).

⁹¹ Kosta Rika ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/CRI/CO/5); Tunus ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/TUN/CO/5).

39. Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının düzenlenmesiyle ilgili yasal ve idari çerçevelerin 3'üncü paragraf hükümlerine uygun olmasını sağlamalıdır.⁹² Getirilen düzenleyici sistemler basılı ve görsel sektörler ve internet arasındaki farklılıkları dikkate almalı, bu arada çeşitli medya araçlarının birbiriyle bulunduğu biçimler de göz önünde bulundurulmalıdır. 3'üncü paragrafın uygulanmasına ilişkin özel koşullar dışında, gazetelerin ve diğer basılı yayınların yayınlanmasına izin verilmemesi madde 19 ile bağdaşmaz. Sözü edilen koşullar arasında ise, 3'üncü paragrafta göre yasaklanması meşru olan belirli bir içeriğin yayının bütününden kesilip çıkartılmadığı durumlar dışında, belirli bir yayına yasak konulması hiçbir şekilde yer alamaz. Taraf Devletler, yerel ve ticari istasyonlar dâhil olmak üzere yayın medyasına güçlük çıkartıcı izin koşulları ve yüksek ücret uygulamaktan kaçınmalıdırlar⁹³. Bu tür koşulların ve izin ücretlerinin uygulanmasına ilişkin ölçütler makul ve nesnel⁹⁴, açık⁹⁵, saydam⁹⁶ olmalı, ayrımcılık yapmamalı ve her durumda Sözleşme'ye uygun düşmelidir⁹⁷. Görsel-işitsel karasal ve uydu gibi hizmetlerden yararlanan kapasitesi sınırlı yayınlar söz konusu olduğunda kamusal, ticari ve yerel yayıncılar arasında erişim ve frekans açısından hakkaniyetli dağıtım sağlanmalıdır. Henüz bunu yapmamış taraf Devletlere, yayın başvurularını değerlendirme ve izin verme yetkisine sahip bağımsız ve kamusal bir merci oluşturmaları tavsiye edilir⁹⁸.
40. Komite, 10 sayılı genel görüşünde dile getirdiği gözlemini burada da tekrarlama gereğini duymaktadır: "Modern kitle iletişim araçlarının gelişmiş olması nedeniyle, medyanın, herkesin görüşünü ifade edebilme hakkına müdahale edecek şekilde kontrolüne engel olacak etkili önlemler gerekmektedir". Devlet medya üzerinde kontrol tekeline sahip olmamalı, medyada çoğulculuğu özendirmelidir⁹⁹. Dolayısıyla taraf Devletler, Sözleşme hükümlerine uygun yollardan, özel ellerdeki medya gruplarının kaynak ve görüş çeşitliliğine zarar verebilecek şekilde medya üzerinde tekeli hâkimiyete ve yoğunlaşmaya gitmelerini önleyecek girişimlerde bulunmalıdırlar.
41. Medya kanallarına yönelik hükümet sübvansiyon sistemlerinin ve resmi ilanların dağıtımının¹⁰⁰ ifade özgürlüğünü engelleyecek araçlar olarak kullanılmamasını sağlayacak önlemler alınmalıdır¹⁰¹. Ayrıca, yaygınlaştırma/dağıtım ve haberlere erişim

⁹² Vietnam ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/75/VNM); Lesotho ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/Add. 106).

⁹³ Gambia ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/75/GMB).

⁹⁴ Lübnan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/Add.78).

⁹⁵ Kuveyt ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/69/KWT); ile ilgili sonuç gözlemleri Ukrayna (CCPR/CO/73/UKR).

⁹⁶ Kırgızistan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/69/KGZ).

⁹⁷ Ukrayna ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/73/UKR).

⁹⁸ Lübnan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/Add.78).

⁹⁹ Guyana ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/Add.121); Rusya Federasyonu ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/RUS); Vietnam ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/75/VNM); İtalya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/79/Add. 37).

¹⁰⁰ Lesotho ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/Add. 106).

¹⁰¹ Ukrayna ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/73/UKR).

gibi konularda özel medya, kamu elindeki medya karşısında dezavantajlı konuma düşürülmemelidir¹⁰².

42. Bir medya kanalının, yayıncıların veya habercilerin salt hükümete veya hükümetçe benimsenen siyasal-sosyal sisteme eleştirel baktıkları¹⁰³ için cezalandırılmaları, hiçbir şekilde ifade özgürlüğü açısından gerekli ve meşru bir kısıtlama sayılamaz.
43. Web sayfalarının, blogların veya internet temelli, elektronik veya diğer bilgi yaygınlaştırma sistemlerinin, ayrıca örneğin internet hizmet sunucuları veya arama motorları gibi bu tür iletişimi destekleyen sistemlerin işleyişine getirilecek herhangi bir kısıtlama, ancak 3'üncü paragrafa uygun gerekçelerle kabul edilebilir. İzin verilebilir kısıtlamalar genellikle içeriğe özgü olmalıdır; belirli sitelerin ve sistemlerin işleyişine getirilecek genel yasaklar paragraf 3'le bağdaşmaz. Ayrıca, bir siteye veya enformasyon yaygınlaştırma sistemine yalnızca hükümete veya hükümetin temsil ettiği siyasal sisteme yönelik eleştirel tutum alabileceği ve bu yönde yayınlar yapabileceği gerekçesiyle yasak getirilmesi de 3'üncü paragrafla bağdaşmaz.¹⁰⁴
44. Habercilik geniş bir alana yayılan çeşitli aktörlerce paylaşılan bir işlemdir; bu aktörlerin arasında tam zamanlı çalışan muhabirler ve yorumcular, blogcular, basılı olarak, internet üzerinden veya başka yollarda kendi kişisel yayınlarını yapanlar yer alırlar. Bu aktörlerin hepsini kapsayan genel bir Devlet kayıt veya ruhsat sistemi 3'üncü paragrafla bağdaşmaz. Akreditasyon sistemlerine getirilecek sınırlamalar, ancak, medya mensuplarına belirli yerlere ve olaylara ayrıcalıklı erişim sağlama amacı güttüğünde yerinde bulunabilir. Bu tür sistemler, 19'uncu madde ve Sözleşme'nin diğer hükümlerine uygun olarak, nesnel ölçütler temelinde ve haberciliğin geniş bir alanda çeşitli aktörlerce paylaşılan bir işlev olduğu gerçeği dikkate alınarak ve ayrımcılık gözetmeden uygulanmalıdır.
45. İfade özgürlüğünden yararlanmak (örneğin insan haklarıyla ilgili toplantılara katılmak)¹⁰⁵, ilgili Devletin sınırları dışına seyahat etmek isteyen medya mensuplarının ve diğerlerinin özgürlüklerine, belirli dış ülkelerden medya mensuplarının ilgili taraf Devlete girişlerine¹⁰⁶, medya mensuplarının ve insan hakları araştırmacılarının taraf Devlet içindeki seyahatlerine (çatışmalardan etkilenen, doğal felaketlere maruz kalmış ve insan hakları ihlallerinin ortaya çıktığı ileri sürülen yerler dâhil olmak üzere) kısıtlama getirilmesi, normal olarak 3'üncü paragrafla bağdaşmaz. Taraf Devletler, ifade özgürlüğü hakkının bir ögesi ve habercilere tanınan sınırlı bir ayrıcalık olarak haber kaynaklarını açıklamama hakkını kabul etmeli ve buna saygılı olmalıdırlar.¹⁰⁷

¹⁰² Sri Lanka ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/LKA); Togo ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/76/TGO).

¹⁰³ Peru ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/70/PER).

¹⁰⁴ Suriye Arap Cumhuriyeti ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/84/SYR).

¹⁰⁵ Özbekistan ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/83/UZB); Fas ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/82/MAR).

¹⁰⁶ Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/72/PRK).

¹⁰⁷ Kuveyt ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/69/KWT).

46. Taraf Devletler, terörizme karşı önlemlerin 3'üncü paragrafa uygun olmasını sağlamalıdır. "Terörizmi teşvik"¹⁰⁸ ve "aşırı faaliyet"¹⁰⁹, ayrıca terörizmi "yüceltme", "övme" veya "haklı gösterme" gibi suçlar net bir biçimde tanımlanarak bu gerekçelerle ifade özgürlüğüne gereksiz veya oransız müdahalelerde bulunulmasına meydan verilmemelidir. Enformasyona erişime aşırı kısıtlamalar getirilmesinden de kaçınılmalıdır. Medya, kamuoyunu terörist faaliyetler konusunda bilgilendirme açısından çok önemli bir role sahiptir ve bu nedenle bu alandaki kapasitesi yersiz biçimde kısıtlanmamalıdır. Bu açıdan, medya mensupları meşru faaliyetleri nedeniyle cezalandırılmamalıdır.
47. Yayın yoluyla hakaretle ilgili yasal düzenlemeler titizlikle yapıp bunların 3'üncü paragrafla uyumlu olması ve pratikte ifade özgürlüğünü boğucu bir işlev görmemesi sağlanmalıdır¹¹⁰. Bu alandaki tüm yasal düzenlemeler, özellikle cezai işlem gerektirenler, gerçeğin kanıtlanması gibi savunma mekanizmalarını da öngörmeli ve söz konusu yasal düzenlemeler mahiyeti gereği doğrulanmaya tabi tutulamayacak ifade biçimleri için uygulanabilirlik taşımamalıdır. En azından kamuca tanınmış isimler söz konusu olduğunda, gerçek olmayan, ancak herhangi bir kötü niyet olmaksızın yanlışlıkla yayınlanan açıklamaları cezalandırma veya yasa dışı sayma gibi işlemlerden kaçınılması düşünülmelidir.¹¹¹ Her durumda, eleştirinin içeriğine yönelik kamuoyu ilgisi, bir savunma gerekçesi olarak kabul edilmelidir. Taraf Devletler, aşırı ölçüde cezalandırıcı önlemler ve hükümlerden kaçınmada titiz davranmalıdırlar. Uygun olduğu durumlarda taraf Devletler, davada kazanan tarafın kaybeden tarafa ödeyeceği tazminata makul sınırlamalar getirmelidirler¹¹². Taraf Devletler, yayın yoluyla hakareti suç olmaktan çıkarma konusunu düşünmeli¹¹³ ve her durumda, ceza yasasının uygulanması yalnızca en ciddi durumlarda uygun görülmeli, hapis ise hiçbir zaman uygun cezalandırma yöntemi sayılmamalıdır. Bir taraf Devletin bir kişiye karşı hakaret nedeniyle ceza davası açması, ancak yargılama sürecine hemen başlanmaması kabul edilemez bir durumdur – böyle bir uygulamanın, ilgili kişinin ve başkalarının ifade özgürlüğünden yararlanmalarını haksız biçimde kısıtlayan, sindirici bir etkisi olacaktır.¹¹⁴
48. Sözleşme'nin 20'inci maddesinin 2'inci paragrafında öngörülen özel durumlar dışında, din-tanrı karşıtı ağır sözlerle ilgili yasal düzenlemeler dâhil olmak üzere, bir dine veya başka bir inanç sistemine saygısızlık içeren sergilemelerin yasaklanması Sözleşme ile bağdaşmaz. Bu alanda getirilecek yasaklamalar ayrıca 19'uncu maddenin 3'üncü paragrafında belirtilen katı gerekliliklerin yanı sıra 2, 5, 17, 18 ve 26'ıncı maddelerde yer alan hükümlerini karşılamalıdır. Dolayısıyla, bu tür yasal düzenlemelerin, örneğin bir veya birden çok sayıda dine ya da inanç sistemine karşı veya bunlardan yana

¹⁰⁸ Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/GBR/CO/6).

¹⁰⁹ Rusya Federasyonu ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/79/RUS).

¹¹⁰ Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/GBR/CO/6).

¹¹¹ A.g.e.

¹¹² Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/GBR/CO/6).

¹¹³ İtalya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/ITA/CO/5); Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/MKD/CO/2).

¹¹⁴ Kankanamge v. Sri Lanka, No. 909/2000.

ayrımcılık yapan, birinin izleyicilerini diğerlerine, dine inananları inanmayanlara karşı kollayan hükümler içermesine izin verilemez. Ayrıca, getirilen yasaklamaların, dinsel liderlerin eleştirilmesini veya dinsel öğretilerle dinsel inanç ilkeleri hakkında yorumlarda bulunulmasını önlemeye veya cezalandırmaya yönelik olarak kullanılmasına da izin verilemez.¹¹⁵

49. Tarihsel gerçeklerle ilgili görüşlerin ifade edilmesini ceza konusu yapan yasalar,¹¹⁶ Sözleşme'nin görüş ve ifade özgürlüğü açısından taraf Devletlere getirdiği yükümlülüklerle bağdaşmaz. Sözleşme, geçmişteki olaylara ilişkin yanlış görüşlerin veya hatalı yorumların ifade edilmesine getirilecek genel yasaklara izin vermez. Görüş oluşturma hakkına hiçbir zaman kısıtlama getirilmemeli, görüş ifade etme özgürlüğü söz konusu olduğunda ise bu kısıtlamalar 3'üncü paragrafta belirtilen veya 20'inci maddede öngörülen sınırların ötesine geçmemelidir.

19 ve 20'inci maddelerin ilişkisi

50. 19'uncu ve 20'inci maddeler birbiriyle uyumlu ve birbirini tamamlayıcı mahiyettedir. 20'inci maddede belirtilen fiillerin hepsi, 19'uncu maddenin 3'üncü paragrafında öngörülen kısıtlamaya tabidir. Bu durumda, 20'inci maddeye dayanılarak haklı görülen bir sınırlama, aynı zamanda 19'uncu maddenin 3'üncü paragrafına da uygun olmak durumundadır.¹¹⁷
51. 20'inci maddede belirtilen fiilleri, 19'uncu maddenin 3'üncü paragrafına göre kısıtlamaya tabi tutulabilecek diğer fiillerden ayırt eden husus, 20'inci maddede belirtilen fiiller için Sözleşme'nin Devletin belirli bir tepkisini belirtmiş olmasıdır: Yasal düzenlemeyle men. 20'inci madde, 19'uncu madde açısından ancak bu durumda ve ölçüde özel kural sayılabilir.
52. Taraf Devletlerin hukuken yasaklama getirme yükümlülükleri, yalnızca 20'inci maddede belirtilen özel ifade biçimleriyle ilgilidir. Bunların dışında, Devletin ifade özgürlüğüne kısıtlama getirdiği her durumda, bu yasaklamaların gerekçesinin belirtilmesi ve ilgili hükümlerin 19'uncu maddeyle tam uyum içinde olması zorunludur.

¹¹⁵ Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/C/79/Add.119). Bakınız, ayrıca Kuveyt ile ilgili sonuç gözlemleri (CCPR/CO/69/KWT).

¹¹⁶ "Bellek yasaları" olarak adlandırılmaktadır, bakınız Faurisson v. Fransa, No. 550/93.

¹¹⁷ Ross v. Kanada, No. 736/1997.